

Bir Erdemin Doğuşu
Antik Yunan Felsefesinde

ADALET

Süleyman TAŞKIN

Eskiyei Yayınları: 198

Bir Erdemin Doğuşu
ANTİK YUNAN FELSEFESİNDE ADALET

Süleyman TAŞKIN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Ekim 2023

ISBN: 978-625-6781-11-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

Bir Erdemin Doğuşu
Antik Yunan Felsefesinde

ADALET

Süleyman TAŞKIN

Ankara 2023

Süleyman TAŞKIN

1979 yılında Malatya'nın Hekimhan ilçesinde doğan Taşkın, 1997 yılında Sivas İmam-Hatip Lisesi'nden, 2002 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden, 2021 yılında ise Anadolu Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun olmuştur. 2001 yılında memuriyet hayatına başlamış ve farklı unvanlarda görev yapmıştır. 2012 yılında Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı'na Araştırma Görevlisi olarak atanmış olan yazar, aynı yıl Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora eğitimine başlamış ve 2017 yılında *Aristoteles ve Kınalızâde Ali'nin Ahlak Anlayışlarının Karşılaştırılması* adlı tezini başarıyla tamamlayarak bilim doktoru unvanı almıştır. Taşkın, 2018 yılı şubat ayında Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı Dr. Öğr. Üyesi kadrosuna atanmış olup halen aynı fakültede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Atandığı tarihten itibaren Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm başkanlığı yapan Taşkın, bir süre senato üyeliği ve dekan yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Taşkın'ın ilgi alanı İlk Çağ, Orta Çağ ve Ahlak felsefesi başta olmak üzere bilgi ve varlık felsefeleridir. İngilizce ve Arapça bilmekte olup başlangıç düzeyinde Farsçayla ilgilenen Taşkın'ın, yayımlanmış birçok kitap, kitap bölümü, tebliğ ve makalesi bulunmaktadır. Çalışmalarından bazıları şunlardır:

- *Aristoteles ve Kınalızâde Ali'de Ahlak, Nobel Bilimsel Eserler.*
- *XVI. Yüzyıl Osmanlı Ahlak Felsefesinin Köklerini İlkçağ'da Aramak: Aristoteles ve Kınalızâde Ali'de Aile Ahlakı, BÜİFD.*
- *Spinoza'nun Determinizm Anlayışı ve Tanrı/Töz Düşüncesine Yansımaları, BÜİFD.*
- *Aristoteles'te Evrenin Ezeliliği Problemi, Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi.*
- *Evrenin Ezeliliği ve Yaratılmışlığı Bağlamında İbn Meymûn'un Aristoteles Değerlendirmesi, Beytulhikme An International Journal of Philosophy.*

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

ADALET ERDEMİNİN KÖKENİNE DAİR	19
1.1. Antik Yunan Mitolojisinde Adalet	19
1.1.1. Adalet Anlamında Kullanılan Kavramlar	22
1.1.2. <i>Dike</i> 'nin Kullanımı Üzerine Tartışmalar	44
1.1.3. Homeros ve Hesiodos'ta Adaletin Kullanımı	80
1.1.4. Adaletin Kökeni Problemi	91
1.2. Presokratik Felsefede Adalet	97
1.2.1. Doğa Filozoflarında Adalet	99
1.2.2. Sofistlerde Adalet	115

İKİNCİ BÖLÜM

ADALET ERDEMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI: KLASİK DÖNEMDE ADALET ERDEMİ	127
2.1. Sokrates'in Adalet Anlayışı	127
2.2. Platon'da Adalet Erdemi	139
2.2.1. Adalet Tanımları	143
2.2.2. Adalet Erdemi	149
SONUÇ	169
KAYNAKÇA	173

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
İG.	: İşler ve Günler
İL.	: İlyada
Od.	: Odysseia
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire

ÖN SÖZ

Adalet, insanlık tarihi boyunca en temel ve evrensel erdemlerden biri olarak kabul edilmiştir. Adalet, bir yandan bireyin iç uyumu, kendisiyle barışık olması ve mutluluğu için önemli bir nitelik sayılırken öte yandan insanların toplum içinde bir arada yaşarken adil davranışlar sergilemeleri, toplumların sürdürülebilirliği ve refahı için vazgeçilmez görülmüştür. Bu bağlamda adaletin, bireysel, toplumsal, ekonomik ve yönetsel taraflarının olduğu açıktır. Bu alanlar bir yönüyle birbirlerinden bağımsız görülebilirken diğer yönüyle aralarında kopmaz bir bağ olduğu söylenebilir. Bunlarla birlikte adaletin kökeni, uygulaması, etkileri vb. daha birçok husus da göz önüne alındığında çok geniş bir çalışma alanının varlığı kendisini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda biz adaletin ahlaki yönüne özellikle de erdemliliği hususuna yönelmek istedik. Burada da daha spesifik sayılabilecek bir konu belirledik. Burada, adalet erdeminin antik Yunan düşüncesindeki algılanışını ve onu dört ana erdemden birisi olarak felsefe tarihine kazandıran Platon'da bu erdemlinin ortaya çıkışını incelemeye karar verdik. Dolayısıyla bu kitap, adalet erdeminin odaklanmakta ve özellikle antik Yunan felsefesinin ilk dönemleri itibarıyla onun kökeni ve evrimini incelemektedir. Ancak bu incelemeyi kavramsal ve dil bilimsel analiz yöntemi eklenmesinde yaptığımızı ifade edebiliriz.

Burada çalışmanın sınırlarıyla ilgili önemli bir hususa değinmek yerinde olacaktır. Antik Yunan felsefesi bağlamında adalet söz konusu edildiğinde şüphesiz Platon kadar Aristoteles'in vazgeçilmez olduğu söylenmelidir. Onun adalet tanımlama ve sınıflamasının sonraki dönemlerdeki etkinliği bilinen bir husustur. Ancak biz çalışmamızı Platon eksenli bir okuma olarak planlayıp, Aristoteles'in adalet anlayışını çalışma dışında bıraktık. Bunun nedenlerini açıklamamızın, Aristoteles merkezli yapılacak eleş-

tirileri kökten engelleyemeyecek olsa da makul bir cevap olabileceği kanısındayım.

Bunlardan ilki, kitabımızın yöntem ve sınırlarıyla ilgilidir. Kitabımız, isminde de belirtildiği gibi adalet erdeminin doğuşuna odaklanmaktadır. Dolayısıyla adalet erdemini dört ana erdemden biri olarak ortaya koyan Platon düşüncesini, erdemın doğuş yeri olarak kabul ettik ve buradan hareket ettik. Adalet erdemının doğum sürecini de konunun cenin dönemi sayabileceğimiz mitolojiyle başlatıp doğuş yeri olan Platon'la bitirmeyi uygun gördük. İkinci bir neden ise, bizim doktora çalışmamızla ilgilidir. *Aristoteles ve Kınalızâde Ali'nin Ahlak Anlayışlarının Karşılaştırılması* başlığıyla yaptığımız çalışmada tahmin edilebileceği gibi Aristoteles'in adalet anlayışına ayrıntılı bir şekilde yer verdik. Bu nedenle tekrara düşmemek ve aynı konuyu çalışmış olma eleştirilerine maruz kalmamak adına böyle bir sınırlama yapmayı uygun gördük.

Kitabımızı, giriş, birinci bölüm, ikinci bölüm ve sonuç olmak üzere dört parça halinde düzenledik. Birinci Bölüm'ün ilk başlığında, adalet erdemine antik Yunan mitolojisi ekseninde bakmaya çalıştık. Arkaik dönemdeki Yunan toplumunda adaletin nasıl anlaşıldığını, kullanılan kavramları ve Homeros ile Hesiodos gibi önemli figürlerin adaleti nasıl ele aldıklarını bu bölümde inceledik. Ayrıca, adaletin kökeni problemi her ne kadar bir bütün olarak kitabımızın dolaylı konusu gibi dursa da ayrı bir başlıkta söz konusu tartışmaya arkaik dönem özelinde bakmaya çalıştık.

Presokratik Felsefe, bu bölümün ikinci başlığının odak noktasını oluşturmaktadır. Burada öncelikle doğa filozoflarının adalet anlayışını, özellikle doğa-yasa uyumu üzerinden önceki ve sonraki dönemle bağlantıları çerçevesinde ele aldık. Daha sonraki alt başlık ise sofistlerin adalet erdemine bakışına ayrılmıştır. Sofistlerin adaleti doğa filozoflarından farklı şekilde ele aldıkları üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla bu bölümde, söz konusu filozofların adalet anlayışlarını ve tartışmalarını inceledik.

İkinci Bölüm'de ise, adalet erdemının klasik dönemdeki temsilcilerine odaklanıyoruz. Bölümün bir alt başlığında Sokrates'in

adalet anlayışını erdemin temeline yaptığı katkılar bağlamında değerlendirmeye çalıştık. İkinci alt başlıkta ise Platon'da adalet erdeminin ortaya çıkış sürecini inceledik. Burada adalet erdeminin diyaloglardaki tanımlarını geniş bir şekilde ele aldık. Daha sonra özellikle kavram analizi bağlamında, Platon öncesiyle ilişkisi çerçevesinde adalet erdeminin ortaya çıkışını ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmamızın, konuyu antik Yunan'dan başlamak üzere adalet anlamında kullanılan *dike*, *dikaios*, *dikaion*, *dikaiosînê* ve *themis* gibi kavramlar üzerinde yapılan analiz ve değerlendirmeler bağlamında ele alması yönüyle özgün bir yön taşıdığı söylenebilir. Diğer taraftan bu kitap, okuyuculara her ne kadar belirli bir dönem üzerinden sesleniyor olsa da ortaya konan düşüncelerin etkileri göz önüne alındığında adaletin tarih boyunca nasıl anlaşıldığını ve farklı düşünce sistemlerinde nasıl ele alındığını anlama fırsatı sunmaktadır. Bu bağlamda adalet, insanlık için her zaman önemli bir konu olmuştur ve bu kitap, bu önemli erdemi daha yakından keşfetmek isteyen herkese rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Amacımız ve umudumuz bu kitabın, adalet erdemi hakkında daha derinlemesine düşünme ve tartışmalara ilham vermesidir. Çalışmam boyunca bedenen ve ruhen desteklerini hissettiğim başta anne ve babam olmak üzere eşim Zühal ve oğullarım Utku, Umut ve Erdem'e müteşekkirim. Ayrıca çalışmanın tashihi sürecine katkı sunan değerli akademisyen arkadaşlarıma da teşekkür ediyorum. Çalışmanın faydalı olması ümidiyle...

Süleyman TAŞKIN

Bingöl 2023

